

ՄՇԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկանը 6 ռուբլի.

Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».

կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունուում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խաւանդակ բառին 2 կոպեկ.

Նազար, Միքայէլ և Մովսէս Ղազարեանցներ, Շուշանիկ և Աղա Մուրադեանցներ ցաւօք սրտի յայտնելով, առաջինը իր եղբոր, երկրորդները և երրորդը իրանց սիրելի հօր, իսկ չորրորդը իր աներոջ՝

ԱՒԵՏԻՔ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին, բարեկամներին և ծանօթներին ներկայ լինելու թաղման հանդէսին: Հոգեհանգիստը կատարվելու է ամիս 3-ին, շաբաթ երեկոյան ժամը 5-ին, թաղումը կրակի օրը ժամը 10-ին, իր սեփական տնից, որը գտնուում է Բօգոմայի հրապարակի վրա. հանգուցեալը կը տանվի Հաւաքարի սուրբ Մինաս եկեղեցին:

1—1

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՐՈՒՄ

Յարուցում հարցի առիթով.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գործակալութեան փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն. Նամակ Ներքին-Ախտալից. Նամակ Ախտալից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.— ՍՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կ. Պօլսի գործերը և թերթաց. Հայաստանի ուսումնասիրութիւնը. Հանրագործութիւնը Յրանսիայում. Կ. Պօլսի թատրոնները. Արեւելագետների ժողով. Պանդուխտ բանակները.— ԽԱՌԻՆ ԼՈՐԻՆԻ.— ՀԵՌԱՊԵՏԻՆԵՐ.— ԲՈՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՅԱՐՈՒՑԱԾ ՀԱՐՑԻ ԱՌԵՐՈՎ

Թիֆլիսի 3-րդ գիմնազիայի դիւրեկտոր, պ. Մարախովսկի, մի հարց է յարուցել, որի լուծման մասին դիմել է շրջաբերականով երեկանների ծնողներին, ուրեմն միջոց է տուել և հասարակաց կարծիքին ու մասնակի իր կարծիքն արտայայտելու իր յարուցած հարցի առիթով: Պ. Մարախովսկի շատ ուշիւ է նկատում որ մեր նոր սերունդը, անբաւարար սնունդ ստանալով դպրոցական ուսման պէրիօդի ժամանակ ֆիզիկական շատ թոյլ և հիւսնաւոր է լինում: Եւ իրաւ, փայ առաւօտեան շտապով մի բաժակ թէյ խմելու շտապ անհրաժեշտ է պարտոց և այնտեղ առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև երկուսը կամ երեքը մնում է առանց որ և է սնունդի: Եթէ ժամ շարունակ դասեր լսել, լարել իր բոլոր մտաւոր ոյժերը և մի և նոյն ժամանակ ուշիւ սնունդ չընդունել այդ ամբողջ թոյլ ժամկէտ ընթացքում—կարող է ի հարկէ, կատարելապէս քայքայել նոր սերունդի առողջութիւնը:

Այդ է պատճառը, որ մեր այժմեան նոր սերունդը ոչ թէ միայն ֆիզիկական թոյլ և անառողջ է, բայց և մտաւորապէս ու բարոյապէս բնաւորութեան գործընթակից է եռանդից զուրկ է, այդ է պատճառը, որ նա կորցնում է իր արտակարգ բնածին բնորոշանութիւնները և շատ շուտով զրկւում է ուսումից, ձգտելով միայն ապրել, շուտով կենք ժայելի իսկ երբ այդ չէ աջողւում՝ շատ անգամ կամուր կերպով վերջ է դնում իր կեանքին...

Գիմնազիայի պ. դիւրեկտորը դիմելով հասարակութեանը, մանուկների ծնողներին, նրանց կարծիքն իմանալու համար, առաջարկում է երկու միջոց. այդ դժուար և անմիջապէս գործընթակից դուրս գալու համար, կամ գիմնազիայում նախաձեռն սարքել աշակերտների համար դասերի ընդմիջման ժամանակ, կամ այդ դասերի ընդմիջման ժամանակ արձակել աշակերտներին, որոնք մի երկու ժամով տուն կերթան, այնտեղ ծառ կամ նախաձեռնի կոտան և ապա դիւրեկտոր ժամը 1-ին նորից կը վերադառնան գիմնազիա դասերը շարունակելու համար:

Ընթերցողի արդէն ծանօթացաւ պ. Մարախովսկու կարծիքներին հետ «Մշակ» № 112-ի մէջ տպւած յօդուածից: Պ. դիւրեկտորը, իր կողմից, այնպիսի է գտնում գիմնազիայում նախաձեռն սարքելու և բերում է դրա համար բաւական յարգելի պատճառներ: Սակայն կը հարցնենք մենք,

յարմարութիւն ունի արդեօք աշակերտներին իրանց աներն արձակելու մի երկու ժամով, որպէս զի նրանք ժամը 1-ին նորից դաս գիմնազիա և նորից շարունակին դասեր լսել մինչև 3 ժամ կէսօրից յետոյ:

Նախ պէտք է աչքի առջև ունենալ այն հանգամանքը թէ մեծ մասամբ հասարակութեան ինչ դասակարգից է բաղկացած մեր մանուկների ծնողները կօտանդենուր. այդտեղ կան և փոքր պաշտօնականներ, և մանր վաճառականներ, և ուսուցիչներ և նոյն իսկ արհեստավարներ և այլն: Եւ վստահութեամբ կարելի է ասել որ այդ միջին դասակարգէն է, որը կազմում է գիմնազիա գնացող մեր մատաղ սերունդի ծնողների մեծ մասը: Ասեցէք, խնդրեմ, ինչպէս կարող են այդ մեծ մասամբ ոչ ունեւոր մարդիկ փոխել իրանց սովորութիւնները, իրանց բարք ու վարքը, իրանց օրվայ դասավորութիւնը: Եւ ո՞րտեղից ունեն այդ ծնողները այնքան նիւթական միջոց, որ փոխանակ օրական մի անգամ՝ ծառ կամ նախաձեռն պատրաստեն օրական երկու անգամ. բնականից մայրը պէտք է մի անգամ ծառ կամ նախաձեռն պատրաստէ գիմնազիայից վերադարձող իր որդու համար ժամը 11-ին, իսկ երկրորդ անգամ գործից վերանալուց իր մարդու համար ժամը 2-ին... Կամ ունեն արդեօք մեր ծնողների մեծ մասը այնքան նիւթական միջոցներ, որ ամէն օր որդուն 20 կոպեկ տան ձիաբաշ երկաթուղու համար, իսկ եթէ տան մէջ երկու գիմնազիայի օրիկ կայ, ուրեմն օրական 40 կոպեկ տան... 2րդ պէտք է մտաւորապէս որ գիմնազիայի ծնողները միայն դրանք չեն, որոնք կենում են քաղաքիս լաւ թաղերում, գիմնազիայից ոչ հեռու, օրինակ Սօթյակ ասիւմ թաղում, այլ նրանց մեծ մասը կենում են Վերա, Հաւաքար, Կուկիա, Զուգուրեթ և այլ թաղերում, որոնք շատ հեռու են գիմնազիաներից, ուրեմն գիմնազիաները պէտք է օրական չորս անգամ անցնեն գիմնազիայի և տան մէջ եղած տարածութիւնը... Այդ տարածութիւնը նրանք պէտք է չորս անգամ անցնեն կամ ոտով, որ շատ յոգնեցուցիչ է, կամ «խօնով» որ չքաւոր ծնողների համար շատ թանկ կը նստէ...

Իսկ անմահ առակաւուս Կրիլովի ասածին համեմատ՝ «а парчикъ просто отрывался». Նոյն մեր մանկավարժները իրանց շատ լաւ գիտեն, որ օրական 5 ժամ բոլորովին բաւական է մատաղ սերունդի համար մտաւորապէս պարապելու համար, աւելի քան 5 ժամ պարապելուց արդէն յոգնեցնում, սպառում է ուսում առնող սերունդի մտաւոր ոյժերը, մանաւանդ այնպիսի սերունդի, ինչպէս է մեր նոր սերունդը, որը ֆիզիկական էլ շատ թոյլ և անգարբացած է: Ուրեմն էլ ի՞նչ ընդմիջում էլ ի՞նչ տուն գնալ ու դալ էլ ի՞նչ ծառ կամ նախաձեռն... Հարցը շատ պարզ կերպով է վճռուում եթէ օրական 5 ժամ դպրոցում մնալը կատարելապէս բաւական է աշակերտի համար, իսկ աւելի շատ պարապելը արդէն վնաս է (յիշեցէք, որ նոյն աշակերտը դեռ տանն էլ պէտք է նորից կրկին իր դասերը և դարձեալ մի քանի

ժամ պարապել), ուրեմն հարցը շատ հեշտ է վճռուում: Հաւաքեցէք աշակերտներին առաւօտեան 8 ժամին և արձակեցէք նրանց 1-ին, կամ ժողովեցէք նրանց ժամը 9-ին և արձակեցէք 2-ին:

Այնուհետև հարկաւոր էլ լինի դուրս գալանքը ոչ արձակման, ոչ ընդմիջման, ոչ տանը կամ գիմնազիայում ծառ ու նախաձեռն սարքելու հարաւորութեան վրա...

Եւ ի՞նչի ուշադրութիւն չենք դարձնում այն բանի վրա, որ Շիլլիցարիայի «Կանտոն Շուլէ» ասիւմ միջնակարգ դպրոցում, որն ամեն կողմից եւրօպական գիմնազիաների կատարելապէս և նօրմալ գիմնազիա կարելի է համարել, երեխաները օրական 5 ժամից աւելի երբեք չեն պարապում դասերով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐԻ ՓՈԽԱԳԱՐԶ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴԵՐՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է, Թիֆլիսում վաղուց և շատ անգամ արժանանալ է «Գործակալութեան փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն» հիմնելու միտքը: Անցեալ տարի մի նախապատրաստական ժողովում մի առանձին յանձնաժողով է յանձնվել կազմելու այդ տեսակ ընկերութեան կանոնադրութեան նախագիծը, որը կազմված է և այս օրերս ապաքրված ուսերէն լեզուով: Ստո ժամանակներս պէտք է այդ նախագիծը քննել, և ապա ներկայացրել կառավարութեան հաստատութեան:

Ընկերութեան նպատակը պիտի լինի 1) միջոց տալ անդամներին ձեռնարկ կերպով շահեցնել իրանց խնայողութիւնները և փոխառութիւն անել, 2) օգնել կարօտ անդամներին և նրանց որբերին ու ցնտանիքներին:

Ինչպէս պարզ երևում է, ենթադրւած ընկերութեան նպատակը շատ գովել է: Եւ Թիֆլիսում գործակալութեան շրջանը այնքան մեծ է, ու նրանց մէջ եղած կարօտների թիւն էլ այնքան ստուար, որ ժամանակ է մտածելու այդ չորս չանի նիւթական փոքր ի շտապ ապահովութեան և փոխադարձ օգնութեան մասին:

Մենք չենք կապված, որ խելացի կերպով մշակված կանոնադրութիւնը հաստատութիւն կը դնեն կառավարութեան կողմից: Ապա ամբողջ գործի աջողութիւնը և յարաւորութիւնը կախված է խելացի միտքերից, խելացի կերպով, եռանդով, սկզբով և համարաշուքութեամբ վերաբերվելով ապագայ ընկերութեան, գործակալութեանը կապող կը լինեն ստեղծել իրանց համար միանգամայն օրոտակեմ ընկերութեան, հակառակ դէպքում իրանք իրանց ձեռքով կը սպանեն նրան:

*

ՆԱՄԱԿ ՆԵՐՔԻՆ-ԱՐՏԱՅՈՅ

Սկսեցանք 27-ին
Հացի գինը օրից օր թանկանում է, և որքան ցորենի և գարու գները բարձրանում են, այնքան տաւարի և ոչխարի գները ընկնում են: Մի թխան եղը, որ գիւղացին հազիւ ձեռք է բերել 40—50 ռուբլով իր արտերը հեղելու և ցանքն անելու համար, այդ նոյն լեղը այժմ ծախվում է 12—15 ռուբլով և գիւղացին ստիպված է ծախել, քանի որ ոչ խոտ ունի և ոչ էլ դարման՝ երկրատես ձմեռը իր եղը կերակրելու համար: Կթելու կովը նոյնպէս, որի կաթով կերակրվում է գիւղացու էջօր ու ցանքը՝ ընտանիքը և որը ուրիշ տարիներում արժէր 20—25 ռուբլի, այժմ 8—10 ռ. գին ունի միայն, իսկ ոչխարը շատ էժան է, 2—3 ռ. արժէ մինը: Այդ է պատճառը, որ մեր ֆոնաւր ծախվում է 3 կօպ, մի դին, որ երբեք տեսած

չէինք Ներքին-Ախտալու հօրն իսկ գիւղացիներէն շատերը մորթում են իրանց տաւարը և միւր փոխում են ցորենի հետ հաւատար կշռով (ցորենի ֆունտը արժէ 2 1/2 կօպէկ):

Այդ երաշտութեան արդեւքն է: Գիւղացին այս տարի զրկվեց իր դաժան աշխատանքի արդեւքից—ցորենից, գարուց, խոտից, դարմանից և այլ հողագործական արդեւքներով: Եւ հետեւապէս այժմ էլ զրկվում է իր ունեցած անասունների մի մասից, ստիպված լինելով նրանց ծախել ամենամանջան գներով, «դաք» (կօրմ) չունենալու պատճառով: Մի գիւղացի ինձ ասեց թէ ունի մի դոյդ եղ և այդ եղները կամենում է յանձնել իր ունեւոր հարեաններից մէկին ձմեռը պահելու, կերակրելու համար, այն պայմանով, որ եղներէց մինը մնայ իրան, պահուցին, իբրեւ խոտի ու դարմանի գին, իսկ միւրը դարմանը վերադարձնի տկուղը... Այս ասելով խելո՞ գիւղացին իր դայրովը յայտնեց դէպի իր ունեւոր դրացին նրա համար, որ վերջինս դեռ չէր էլ համաձայնվել այդ պայմանին...

Գրանից կարելի է եղրակայնել, որ մի 20 ռուբլի արժեցող տաւարը իր գնից աւելի արժողութիւն ունեցող «դաք» կուտի այս ձմեռվայ ընթացքում...

Առ այժմ խոտը էժան է. սայլը արժէ 8—10 ռուբլի միայն (ուրիշ տարիներում 3—4 ռուբլիով էր ծախվում), իսկ դարմանի սաճէնը (մօտ երկու խալվար—60 պուդ) գնահատուած են 20 ռուբլի: Բայց ծախողն ով է, թէ և առնողներ շատ: Մի քանի ուրիշ գիւղացիներ էլ ասեցին, թէ ոչ խոտ ունեն և ոչ էլ դարման, որպէս զի ձմեռը պահեն իրանց անասունները և այդ պատճառով ստիպված են մորթել տաւար ոչխար և կամաց-կամաց ուտել, թէ և անսովոր բան է իրանց համար... Այդ բոլորից յետոյ կարելի է գալ այն եղրակայնութեան, որ աղքատութիւնը, կամ մի խօսքով՝ քաղցութիւնը վերջնականապէս տիրապետելու է մեր գիւղական անօգնական ժողովրդին... Վերջերս տեղացող անձրևների հետքով դարմանացան շատ արտեր, ուր այս տարվայ երաշտից ոչինչ չէին բուսել, այժմ նորից սկսել են ծիլեր արձակել: Այդ հանգամանքը գրեթէ մասամբ կարող է նպաստել անասունների արօտը լաւանալուն:

Ցրտերը արդէն սկսել են: Երևանից բոլորը թողնելն ամառանոցները, և չուցցին Երևան, թէ և որքան ուշ գնալին քաղաք, այնքան նպատակաւորմար էր: Բայց ինչպէս չը դնան. չէ որ այժմ մրդեր ուտելու լաւ ժամանակն է, պէտք է ուտել: Թող ուտեն, անոյշ լինի: Միայն պէտք է քիչ-քիչ ուտել...

Թէ այստեղ և թէ շրջակայ գիւղերում սկսել են արդէն գիւղական տանտէներէր ընտրութիւնները. շուտով տեղի կունենան նաև հասարակութեան գաղափարների ընտրութիւնները: Ցանկալի է, որ գիւղացիները գիտակցաբար վերաբերվեն դէպի իրանց գործիչներին ընտրութիւնները: Թէ որպիսի բնաւորութեան մէջ են նկատվում գիւղական ժողովրդական ընտրութիւնները առհասարակ, այդ մասին գուցէ խօսեմ մի այլ յօդուածով:

Գ. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԱՐՏԱԳԱՎԱՅՈՅ

Սկսեցանք 25-ին
Վերջացաւ մեզանում խօլերան: Խրատական էր այն երեւոյթը, որ վարակումը սկսվեց հիւանդների կեղտոտ թաղից, որին կից են բօշաների և աղքատիկ հայերի տները, անցաւ այդ վերջինների մօտ և իր տարածման առաւ բուն զանցով՝ ըսկանց կոտորածը: Քաղաքի մեծ մասը համարեա աղտոտ մնաց վարակուածից:

Այս օրերս Ալեքսանդրօպօլից Ախալքալաք բերին Աստուածածնայ հոգեկալում «Եթովպաց» պատկերը. հարկւրաւոր ձիաւորներ, հայ ուսուցչական, հայ-կաթօրիկ, թուրք, քիւրդ, ռուս և վրացի, այդ և կին, ոմանք ոտաբօրիկ, դուրս էին եկել հոգեկալու սրբութիւնն ընդունելու:

Պօլսի ճայոց ուսումնական խորհուրդը ան-
ջամայել նիստեր դառնալով զբաղվում է, կամ
տակաւոյն ու Մարկոսյան վկայականներ տալով
մ' որա՛նքա դասադրբին բեկլամներ անելով:
է այնքան աւելորդ ֆամանակ ունեն սկզ խոր-
ի յարգելի անդամները, աւելի լաւ չէր լինի,
է օրինակ, մի մանրամասն տեղեկագիր պատ-
տէլն և հասարակութեանը ցոյց տալին,
Հայաստանում քանի դպրոց կայ, քանի վար-
պետ և քանի վարժուհի: Ամօթ է, միթէ, որ
ուսումնական խորհուրդը տարուց տարի չէ տպա-
ւ մի այդպիսի ճաշիւ, որպէս վի մենք էլ ի-
նայնք թէ ինչ վիճակի մէջ է այդ երկրիւ կը-
լիան դուրծը: Վերջին տարիները, երբ միացեալ
երկրութիւնը մի փոքր յետ է մղելը, այլ ևս
նարեա ոչինչ տեղեկութիւն հունենք թիւրքաց
կաստանի կրթական վիճակի մասին:

